

EL PRÍNCIP DE VIANA

LA GUERRA CIVIL CATALANA
(CARLES DE VIANA I JOAN II)

Fa uns quants anys vaig assistir, al monestir de Poblet, a l'acte acadèmic en què es presentava un informe sobre si les restes mortuòries de l'anomenada mòmia del Príncep de Viana eren verdaderament les seves restes mortals o si, a causa de l'ensulsiada de 1835, les restes recollides pertanyien a altres cadàvers i no pas al Príncep. L'estudi antropològic fou revelador: les restes pertanyien a dos cadàvers diferents. La prova de l'ADN encara ho va ser més: les restes momificades no pertanyien al dissortat Príncep.

Joan Papell Tardiu · Doctor en Història Medieval

Qui era el Príncep de Viana? Carles de Navarra, futur Príncep de Viana, va néixer al castell de Peñafiel, a l'actual província de Valladolid, el dia 29 de maig de 1421. Era fill de Blanca de Navarra, filla de Carles el Noble, hereva legítima del tron navarrès, i de Joan d'Aragó, comte de Peñafiel, fill de Ferran d'Antequera, comte de Barcelona i rei d'Aragó, València i Mallorca. Era príncep de la casa dels Trastàmara, una branca de la qual regnava a Castella i una altra branca, a Aragó. Joan d'Aragó era germà del rei de la corona d'Aragó i del comte de Barcelona Alfons el Magnànim, i era cosí germà del rei de Castella Joan II, pare d'Isabel la Catòlica. Per aquest parentiu, Carles de Navarra era nebot d'Alfons el Magnànim i cosí segon de la futura Isabel la Catòlica.

En el moment de néixer Carles, els Trastàmara aragonesos i els castellans estaven en brega. El pare de Carles, Joan d'Aragó, i el seu germà, Enric d'Aragó, lluitaven contra el seu cosí germà Joan II de Castella. Però al cap de quatre mesos van signar una treva que va ser pactada a les Corts castellanes, que es reuniren a la ciutat d'Àvila. Aquest fet va permetre que Carles, el seu pare i la seva mare, Blanca de Navarra, poguessin abandonar el castell de Peñafiel, on estaven

assetjats, i traslladar-se a la població val·lisoletana d'Olmedo, que també era propietat de Joan d'Aragó. En aquesta població fou batejat i se li va posar el nom de Carles, en consideració al seu avi matern, el rei de Navarra Carles el Noble. Tingué com a padrins de fonts el rei de Castella, Joan II, i el seu privat, Àlvar de Luna, que havien estat alliberats després d'onze mesos de captiveri, gràcies a la treva d'Àvila.

Després del bateig, i passat un any, l'Infant i la seva mare s'apostaren al palau d'Olite, a Navarra. Segons la documentació que es conserva a l'Arxiu de Comptos de Navarra, hom sap que els primers anys de la vida del príncep Carles van ser uns anys feliços. A Olite, les Corts d'aquest regne juraren fidelitat al Príncep hereu, que havia de ser Carles de Viana. I la seva mare l'educà en la pietat religiosa. A diferència de son pare Joan, a qui s'atribuí l'epítet *Sense fe*, Joan *Sense Fe*, en Carles fou un home d'una profunda fe religiosa i molt fervorós. El seu avi, Carles el Noble, es va cuidar que tingués un gran patrimoni i, abans de morir, li va donar el Principat de Viana, que a partir d'aleshores seria patrimoni inalienable de l'hereu de la corona navarresa. Les rendes del seu patrimoni es calculava que arribaven als 14.000 florins d'or anuals. Quan tenia tretze anys va

La prisión del Príncipe de Viana de Tomás Muñoz Lucena (1888) © Museo de Bellas Artes de Córdoba. Consejería de Cultura y Patrimonio Histórico de la Junta de Andalucía.

visitar el seu patrimoni, que comprenia tretze viles i quatre castells. Hom es podia adonar que era un nen fort i sa. La tranquil·litat que gaudia el regne de Navarra, a diferència de Castella, féu que rebés una formació humanística acurada, en lletres i en arts. També era amant dels animals i gaudia d'estar rodejat de falcons, als quals posava noms afectuosos: Blanquette, Passepoint... Tenia gàbies i recintes per a animals exòtics al castell d'Olite. Era completament diferent de son pare, el qual continuava vivint a Castella i seguia instigant, amb altres nobles, contra la corona de son cosí, el rei Joan II i el seu privat Àlvar de Luna, juntament amb son germà Enric d'Aragó.

Quan va morir el seu avi, Carles el Noble, l'any 1425, o sigui quan Carles tenia quatre anys, la seva mare esdevingué reina de Navarra. Blanca de Navarra es preocupà sempre dels interessos del seu fill, potser perquè s'adonava de qui era el seu marit. Per això, amb la finalitat de consolidar la posició del primogènit a la corona navarresa, féu renovar el jurament de fidelitat que les Corts havien fet al Príncep de Viana tres anys enrere. Carles seria el rei de Navarra així que la seva mare morís. Aquest jurament es va fer el dia 27 d'agost de l'any 1427, o sigui dos anys després de la mort del seu avi, Carles el Noble. D'altra banda, les Corts també establiren que, en cas que

el Príncep Carles morís, les seves germanes Blanca i Elionor, per aquest ordre de successió, heretarien el tron.

Castella va viure un llarg període de tranquil·litat, entre 1430-1440, gràcies a una nova treva signada a Majano. Els Trastàmars castellans i aragonesos deixaren de banda les seves lluites. Aquesta treva va comportar, però, per als Infants d'Aragó, l'expulsió de Castella, a part de confiscar-los els béns i el patrimoni. Don Joan, que havia estat coronat rei consort l'any anterior, el 1429, va retornar a Navarra, on regnava la seva muller, Blanca de Navarra. Però no hi va retornar per ajudar la seva muller en la governació del regne i per complir amb el deure de marit i de pare, sinó que ho va fer per sol·licitar de les Corts un crèdit per a finançar el projecte de son germà, Alfons el Magnànim, rei de la Corona d'Aragó, el qual volia conquerir el regne de Nàpols. Com que el donatiu li fou denegat, va endur-se totes les joies de la corona i les de la reina; les va pignorar a Barcelona i, amb els diners obtinguts, va marxar rumb a Itàlia. Quan va acabar la guerra, va retornar a la Península. Mentrestant, gràcies a l'ajut rebut, el rei d'Aragó, son germà Alfons, que no tenia fills de la seva esposa Maria, el va nomenar lloctinent de València i d'Aragó, mentre que Maria restava com a lloctinent del Principat.

Tot feia pensar que en retornar de Nàpols faria cap a Navarra, però va fer tot el contrari; se'n va anar de dret cap a Castella, on l'esperava son cosí germà, Joan II, i el seu germà, Enric d'Aragó. I es varen reconciliar. Els capítols de Pau se signaren a Toledo el 22 de setembre de 1436, i es varen ratificar al cap de quatre anys mitjançant la concertació del matrimoni del fill de Joan II, el futur Enric IV, amb la més gran de les filles de Joan II, Blanca. Les esposalles no se celebraren fins al cap de quatre anys, l'any 1440. Quan la reina Blanca de Navarra va anar a Castella per raó del matrimoni de sa filla Blanca, va deixar el regne en mans de son fill Carles, casat feliçment amb la princesa Inés de Cleves, neboda del duc de Borgonya. Carles exercí llavors les funcions de lloctinent, càrrec que fou ratificat per les Corts de Navarra. Aleshores Carles s'intitulava Príncep de Viana, com a hereu del tron, i duc de Gandia, a més de governador de Navarra.

Tombes reials de Joan II i Joana Enríquez a l'església del Monestir de Poblet.
© Fotografia: Josep Borrell Garciapons.

Just celebrades aquelles esposalles, Castella es va veure novament embolicada en una contesa d'armes, que va impedir que Blanca de Navarra retornés al seu regne. Des de la mateixa nit de bodes de sa filla va córrer el rumor que Enric era impotent. El plet d'estat es va resoldre quan Enric, al cap de tretze anys de matrimoni, va repudiar Blanca. La tornà verge al seu pare, però sense restituir-li el dot. Enric de Trastàmara es va aixecar contra el seu pare, Joan II de Castella, en saber que el privat Àlvar de Luna havia tornat a la cort. Els Infants d'Aragó, Joan, rei consort de Navarra, i son germà, Enric d'Aragó, feren costat a l'Infant Enric, malgrat que havia repudiat la filla i la neboda respectivament. En aquest bàndol també s'hi trobava la reina Maria d'Aragó, germana de Joan i d'Enric, i altres nobles del clan dels Enríquez, Joan Pacheco, futur duc de Villena. Blanca de Navarra, partidària de la legitimitat de Joan II, va fer tot el possible per posar-hi pau i aconseguir que no arribessin a les mans. Fins i tot va signar un manifest que desaprovava l'actitud dels infants d'Aragó, entre els quals hi havia el seu marit. El delicat estat de salut de Blanca de Navarra va impedir que pogués fer front a les fortes embranzides de la seva vida, tals com el repudi de sa filla i l'actitud poca-solta del seu marit. Va morir vuit mesos més tard a Santa Maria de Nieva, quan retornava de pelegrinatge al monestir de Guadalupe.

Morta la reina, Carles era el legítim rei de Navarra, però per què no ho va ser?

Les Corts navarreses havien jurat fidelitat al príncep hereu, el qual havia de regnar quan sa mare, la reina, morís. La reina, abans de morir, va fer incloure en el seu testament una clàusula en la qual suplicava al seu fill primogènit "*et quique le dit prince, notre très cher et très aimé fils, se puisse après notre mort, pour cause d'heritage, et*

par reconnu, intituler et mommer roi de Navarre, et duc de Nemours, cependant pour garder l'honneur dû au seigneur Roi son pere, nous li prions, le plus tendrement que nous pouvons, de bien no vouloir ne prendre ces titres que du consentement, et avec la benédiction dudit seigneur Roi son père...". Aquesta petició no anul·lava els drets de Carles com a legítim hereu de la corona i hereu universal dels béns d'ella, ni tampoc els drets de les seves germanes Blanca i Elionor, però sí que el deixava moralment sota la potestat del seu pare, don Joan. Per què devia prendre aquesta decisió, la reina? No se sap ben bé, però hom sospita que era una dona sotmesa totalment al seu marit, en cos i ànima, sotmesa a un marit de caràcter fort i violent; potser també hi va influir el fet que era una dona pietosa i que els darrers anys de la seva vida passava estones dialogant i parlant amb la Verge, de la qual era molt devota. No va abandonar mai el seu marit, però sí que se'n va anar distanciant a poc a poc, emparant-se en els seus deures de reina. Fos com fos, sempre va actuar amb modèstia cristiana i pensant que un fill ha de respectar el seu pare i creure'l. Per això va manar d'incloure aquella clàusula en les seves darreres voluntats. Hom no hi troba cap altra explicació.

Tot just la reina s'havia mort, les Corts van voler coronar rei el Príncep de Viana, però a causa de la clàusula del testament de la mare, Carles els en va fer desistir, al·legant que no faria cap acte que pogués disgustar el seu pare, que aleshores era a Castella. Don Joan va confirmar com a lloctinent el seu fill, càrrec que ostentava ja en temps de sa mare. En aquesta ratificació podem veure com el pare se'n surt, d'imposar la seva voluntat.

L'any 1443 Carles va saber que el seu pare s'havia promès formalment amb Joana Enríquez, que tenia dinou anys i era filla de l'almirall de Castella. Estava convençut que amb aquest matrimoni s'havia de convertir en l'amo de Castella. La notícia de la prometença matrimonial no li va agradar gens, a Carles. Però, en part, po-

dia alegrar-se'n. En primer lloc, amb aquest casament, Joan d'Aragó deixava d'obtenir l'usdefruit de la viduïtat, usdefruit de què gaudia. Per tant, deixava de ser rei usufructuari de Navarra. En segon lloc, Carles passava automàticament a ser el rei de Navarra i deixava de ser lloctinent. Però el Príncep també sabia que el caràcter violent del seu pare, transgressor de les lleis i dels costums de la terra, portaria la desgràcia a Navarra. I així va ser. Joan (II) es va casar l'any 1447, car abans no ho podia fer, ja que els Trastàmars castellans i aragonesos havien de llimar les discrepàncies en el camp de batalla d'Olmedo (1445). Les forces castellanes de Joan II, juntament amb les del seu fill Enric, Príncep d'Astúries, i les del privat Àlvar de Luna van obtenir una gran victòria sobre els Trastàmars aragonesos, Joan i son germà Enric. Aquest segon moriria a Calatayud de resultes de les ferides gangrenades. Les seves germanes, Maria de Castella i Elionor de Portugal, foren enverinades per manament d'Àlvar de Luna. Sols es va salvar Joan d'Aragó, el qual va cercar aixopluc en son germà Alfons el Magnànim, però aquest, tement que pel càrrec que aquell tenia a l'Aragó i a València, com a lloctinent seu, envegés els seus regnes, l'instava a recuperar els béns i les propietats que li havien sigut confiscats a Castella. Així doncs una vegada rescatada Joana Enríquez, i celebrat el matrimoni a Calatayud, va posar rumb cap al regne de son fill Carles, és a dir que se'n va anar a Navarra. Quan va arribar a Navarra amb una dona que tenia cinc anys menys que el seu fill Carles, envoltat de tropes castellanes i del clan dels Enríquez, els navarresos es varen sentir ocupats per una força militar aliena.

Don Joan es va instal·lar amb tota la seva família al Palau d'Olite, palau que havia sigut construït per Carles el Noble i que era la residència habitual dels Évreux, els legítims propietaris del regne de Navarra. Ni Carles, ni el poble, ni les Corts estaven preparades per a fer front a l'escomesa de Joan ni a l'aparell bèl·lic que l'acompanyava. La situació era difícil i complexa. Carles havia suportat estoïcament durant vuit anys el càrrec de lloctinent de sa mare, sota la tutela del seu pare. I sabia que el seu pare no respectaria el dret navarrès. Per tant, no volia ser còmplice de la conducta escandalosa del seu pare. Per això es va retirar a Guipúscoa. Era un claríssim acte de protesta pels excessos de son pare. A partir d'aquell moment, tothom, amb l'excepció del seu oncle Alfons el Magnànim, va aprofitar l'ocasió per a fomentar la ruptura entre pare i fill i obtenir-ne beneficis. Àlvar de Luna, perquè necessitava tenir Joan d'Aragó allunyat de Castella i del seu rei Joan; els Agramont i els Beaumont, branques bastardes dels Évreux, engendrades per Carles el Dolent i son germà Lluís, duc de Durazzo, respectivament, per ventilar els seus assumptes a Navarra; els Enríquez, per a afavorir l'herència de l'Infant Ferran, germanastre del Príncep de Viana, que havia nascut l'any 1452, a Sos. Fins i tot, el comte de Foix, gendre i aliat de Don Joan, hi va intervenir amb l'esperança d'ocupar el tron algun dia, cosa que li havia promès son sogre, i cosa per la qual la seva esposa Elionor –tercera en la successió– acabaria enverinant la seva germana Blanca, ex-reina de Castella.

La guerra va esclatar l'any 1450, quan el pare de Carles, després de revocar les lleis i les institucions i d'haver nomenat homes de la seva plena confiança a ocupar càrrecs i llocs estratègics del regne, es va autoproclamar públicament i oficialment rei de Navarra. Els beaumontesos, fidels a la legitimitat, van instar el Príncep a expulsar

l'invasor i a defensar allò que per dret era seu, malgrat la disposició donada per la seva mare en el moment de morir. Carles va haver d'abandonar Navarra l'any 1456, després de sofrir una segona derrota militar davant les tropes aguerrides del seu pare i del seu cunyat Gastó de Foix. Va viatjar fins a Poitiers. Seguí fins a París, on va entrevistar-se amb el rei de França Carles VII en el castell de Châtelier, per sol·licitar les rendes del ducat de Nemours i aclarir la conducta del seu cunyat, el comte de Foix, que era vassall del rei francès. Congraciat amb el rei de França, Carles se'n va anar a Nàpols, cridat pel seu oncle Alfons el Magnànim. De camí, a Milà fou aclamat per la ciutat i pel Dux; a Roma fou rebut pel papa Calixte III, que era el primer papa de la família valenciana dels Borja i, per tant, de Gandia, d'on Carles era duc. Finalment va arribar a Nàpols.

Encara que son oncle li va recriminar que s'hagués aixecat contra son pare, al final va comprendre les raons que ho havien motivat. Va canviar d'opinió i l'acollí com un fill. Va enviar ambaixadors a Saragossa i va comminar son germà Joan amb excloure'l de ser l'hereu de la Corona Aragonesa i del Principat de Catalunya si no rectificava la seva conducta i s'avenia a una concòrdia amb el seu fill. Joan, de la seva part, va aprofitar la mort del rei de Castella, Joan II, després de ser decapitat el privat Àlvar de Luna, per a reconciliar-se amb el seu nebot i ex-gendre, Enric IV, mentre continuava lluitant a Navarra, on els beaumontesos havien proclamat rei de Navarra el Príncep Carles (1457), i per a contrarestar les mesures de don Joan que havia nomenat sa filla Elionor, esposa del comte de Foix, lloctinent del regne. Don Joan, de mala gana, va acceptar l'ultimàtum del seu germà Alfons el Magnànim i per no perdre la corona va acceptar el seu arbitratge.

Alfons el Magnànim va morir el 25 de juny de 1458, a Nàpols, al castell de l'Ou, abans que es pogués signar la concòrdia entre pare i fill, prevista per a mitjan juliol. Don Joan fou coronat rei de la Corona Aragonesa a Saragossa. Per commemorar-ho va fer mercè del ducat de Montblanc, del comtat de Ribagorça i del senyoriu de Balaguer al seu fill Ferran, de sis anys, tingut amb Joana Enríquez. Ferran es convertia, així, en l'Infant d'Aragó més ric que havia existit fins al moment. I, en canvi, per al seu primogènit, el més absolut silenci i menyspreu. El Príncep de Viana, vint dies després de la mort del seu oncle Alfons, abandonà Nàpols i es refugià a l'illa de Sicília, protegit pel virrei Lope Jiménez d'Urrea, que havia estat l'home de confiança del Magnànim. Al cap de dos anys passà a Sardenya.

Joan II *Sense Fe*, coronat rei, partint de l'Aragó va anar a Barcelona. Va entrar a la ciutat el dimecres 20 de novembre de 1458. Va jurar, a instància dels consellers de Barcelona, que servaria tots els privilegis de Barcelona, els usatges i els costums de la ciutat. Ho jurà sobre un missal i sobre la vera Creu que el bisbe de Vic tenia davant seu. Anà a Palau muntant a cavall sota un tàlem d'or, que sostenien quatre menestrals, quatre artistes, quatre mercaders i quatre ciutadans. Darrere hi anaven els consellers amb la gramalla vermella. L'endemà va entrar la reina. Nou dies després, el 29 de novembre de 1458, a la Sala del Tinell del Palau Reial, els barons, els cavallers i els gentils homes del Principat, a més dels síndics de les ciutats i viles reials de Catalunya li van retre homenatge i sagrament acostumat de fidelitat. Va romandre a Barcelona fins al dimecres dia 10 de gener

Sant Jordi i la princesa. Mestre de Sant Jordi i la princesa, tercer quart del segle XV. Museu Nacional d'Art de Catalunya, adquisició, 1923. © Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 2021. Aquesta taula, inicialment atribuïda a Jaume Huguet, es va fer molt popular perquè es creia que el model de Sant Jordi havia estat el Príncep de Viana >

Representació del Príncep de Viana. Cartas a los Reyes de Aragón, Castilla y Portugal de Fernando Bolea y Galloz y Carlos d'Evreux y Trastámara (Príncipe de Viana, 1421-1461). © Biblioteca Nacional de España.

de 1459, quan a mitja tarda, amb molt poca companyia, va sortir de Barcelona, quasi fugint, donant l'excusa que anava a Montblanc i que de Montblanc partiria cap a València. El dimarts 14 d'agost de 1459 el príncep Carles, provinent de Sicília i de Sardenya, va desembarcar al port de Salou, amb la companyia de set galeres. Però l'endemà mateix reembarcà i marxà cap a Mallorca, perquè no tenia gaire clar què faria el seu pare, el qual temia. El rei, que era a Saragossa, passant per Montblanc i per Vilafranca de Penedès, va retornar a Barcelona, on arribà el dimarts 4 de desembre. El temps era plujós, ja feia dies que no parava de ploure i els camins i l'entrada a la ciutat era un fangar.

Els monjos de Poblet van aprofitar l'estada del rei a la Ciutat Comtal per treure de la Seu de Barcelona els cossos del rei Martí l'Humà i de la reina Violant, que havia estat muller del rei Joan I d'Aragó, per enterrar-los al panteó reial del monestir de Poblet. L'enterrament degué ser pobre de solemnitat, si tenim en compte que els consellers de Barcelona i els diputats del General anaren a trobar Joan II per demanar-li un ajut econòmic per al trasllat d'aquelles despulles. Li

demanaren cinc-cents florins, però el rei els digué que no es volia despendre d'aquella quantitat de florins. El rei continuava amb una de freda i una altra de calenta, amb enganys i fal·làcies. El dissabte 26 de gener de 1460, mentre era a la cambra de parament o Saló del Tinell en companyia de la reina, va proclamar que faria concòrdia amb el seu primogènit, el príncep Carles, que era a Mallorca. Va manar, doncs, que aquesta decisió reial fos comunicada al seu fill. Mentre ell i la reina, el dilluns 4 de febrer, marxaven a l'Aragó i a Navarra, sense esperar Carles, aquest va arribar a Barcelona, procedent de Mallorca, el divendres 28 de març. La intenció del rei era clara. Volia atraure el fill a la Península i, si era necessari, fer-lo desaparèixer, encara que aquest acte significués cometre un parricidi. El rei havia convocat Corts catalanes. S'havien de celebrar a la Casa del Capítol de la Seu de Barcelona, el dissabte 5 d'abril de 1460, però el rei no s'hi presentà. Les Corts les obrí el vice-canceller, el qual les prorrogà per al dia 21 del mateix mes i al mateix lloc. L'actitud del rei era una ofensa a la dignitat dels estaments catalans convocats i va generar protestes per part dels assistents. Una vegada més Joan Sense Fe donava motius suficients als catalans per a rebutjar-lo, encara que sempre, com es veurà al llarg de la guerra amb el monarca, els catalans van donar la culpa als seus consellers. El seu fill, en canvi, recollia constantment mostres de simpatia i d'amor dels ciutadans de Barcelona. Un dels primers actes de Carles a Barcelona fou visitar la casa de la Ciutat o del Comú, on fou rebut pels consellers. Era el dijous 17 d'abril. Va ser obsequiat amb una notable i bella col·lecció de confits de sucre, amb moltes maneres de preciosos vins que li serviren a la sala del Consell de Cent. El 21 d'abril no es van reiniciar les Corts. Era una nova ofensa als catalans per part de Joan II.

El Príncep i el rei es varen trobar a Igualada el dimarts dia 13 de maig de 1460, lloc on Carles havia acudit a rebre'l. En trobar-se pare i fill, el rei, acompanyat de la reina i de l'Infant Ferran, li va donar a besar la mà, i li va dir, al príncep Carles: *Si me haces hechos de de buen hijo, te los haré de buen padre.* Era una reconciliació, però fictícia. I junts emprengueren el viatge cap a Barcelona. El dijous dia 15, els diputats del General de Catalunya varen enviar Antoni Mombard, notari barcelonès i escrivà de la Diputació, a Molins de Rei, i si fos necessari més enllà i tot, per tal d'anar a trobar el rei i el Príncep, per saber a quina hora entrarien a Barcelona. Aquell mateix dia, aprofitant l'estada del rei a la Ciutat Comtal, el canceller del regne va prorrogar les Corts fins al dissabte dia 24 d'aquell mes de maig. En aquestes Corts s'havia de veure la bona concòrdia entre el rei i el príncep, causa que havien mogut, com hom sap, els barons sicilians i que havien fet causa seva. I això davant dels tres estaments. El dia 24 es reobriren les Corts, congregades a la Casa del Capítol de la Seu de Barcelona, però tan sols hi va haver sessió de reobertura, car no hi va haver cap proposta ni petició del rei. La Cort, davant el fracàs, va acordar que la pròxima reunió seria pel dissabte vinent 31 de maig. Les coses no van anar com es preveia i el dia 18 de juny el rei va decidir prorrogar les Corts i traslladar-les a Lleida per al dijous dia 3 de juliol propvenint. Tot semblava que anés bé. Semblava que pare i fill s'havien reconciliat. Però, com veurem, per part del rei tot era una farsa.

Fins a mitjan agost el rei i la reina van hostatjar-se a Barcelona, però el dijous 14 d'agost van partir de la ciutat a les onze del mig-

Ausiàs March i el príncep de Viana, d'Agustí Rigalt Cortiella (1852) Biblioteca Museu Víctor Balaguer © Fotografia: Carolina Raventós.

dia per anar a Aragó. Carles actuava com si res no hagués passat i participava en actes cívics, on rebia tota mena de reconeixements, com si fos l'hereu al tron. Acompanyava Isabel, germana del comte d'Armanyac, cavalcant, al convent de monges predicadores de la plaça de Santa Anna, a la nit, perquè Isabel tenia intenció de professar com a monja, cosa que no va fer. Va estar present en l'acte de posar la primera pedra de la capella de Santa Maria de Betlem, a la Rambla. Però tot això era fictici.

El rei, a principis de desembre, era a Lleida, juntament amb el príncep Carles, on continuaven les sessions de Corts. Fou celebrant Corts quan es desfermà la bèstia que el rei portava dins. El monarca manà l'empresonament de son fill Carles i dels cavallers i servents fidels de la Casa del Príncep, acte que tingué lloc al voltant de les 10 de la nit, quan tota Lleida estava recollida a casa. Es produí un gran rebombori, car el rei no havia respectat la immunitat de què gaudien tots els assistents, entre els quals es trobava el príncep hereu. Immediatament els tres estaments o braços van elegir dotze missat-

gers per a anar a veure el rei i suplicar-li que, per la seva clemència i pietat, deixés lliure el Príncep. Entre aquest dotze missatgers hi havia l'arquebisbe de Tarragona, el bisbe de Barcelona, el prior de Tortosa, l'ardiaca de Barcelona, el comte de Prades, mossèn Martí de Cruïlles i Francí de Sentmenat, donzell, Pere Torrent, conseller en cap de Barcelona, Bernat Fivaller i Pere Joan de Sentcliment, ciutadans de Barcelona, i Francí Samsó, ciutadà de Girona. Al mateix temps fou creat un consell de 27 persones a Barcelona per aconsellar els missatgers i ambaixadors, que en nombre de tres --el bisbe de Vic, Francesc de Pinós, Antoni Riquer de Lleida-- i designats per les Corts, havien de pressionar el rei perquè alliberés el Príncep. Per tant, una ambaixada de quinze persones fou la que anà a trobar el rei.

El dimecres 10 de desembre, després de dinar, van partir de Barcelona els missatgers que el Parlament General havia elegit per anar a veure el rei, que encara era a Lleida. També el divendres dia 18 de desembre el Consell de Cent de Barcelona va elegir, en nom de la

El príncep don Carlos de Viana, de Moreno Carbonero (1881) © Museo Nacional del Prado, Madrid.

ciutat, vuit missatgers per anar a Lleida a suplicar al rei la llibertat del seu hereu. Els consellers de Barcelona no s'adormiren. El dia 3 de gener de 1461 van fer enganxar, per les cantonades dels carrers i per les places de la ciutat, cartells en els quals explicaven a la ciutadania que el rei havia enviat a presó al príncep Carles, i instaven els ciutadans barcelonesos a reunir-se a la Rambla amb les seves armes per a deliberar què s'havia de fer per a pressionar el rei. Com més mesures i accions es proposessin, millor. Els diputats del General va fer una vaga de fam. Juraren que no beurien ni menjarien res fins que el Príncep fos alliberat, car el rei havia actuat contra les Constitucions i els Usatges de Catalunya i, cosa encara més greu, contra el dret de guiatge que emparava el Príncep com a assistent a Corts catalanes. Es varen tancar a la casa del General el dia 20 de gener. La següent

vora el convent de fra Predicadors, varen fugir a peu, com si fossin uns lladres. Caminant tota la nit, feren cap a Fraga. L'endemà, dilluns 9 de febrer, els diputats manaren tocar a sometent per tot el Principat. Mentrestant, el rei, des de Fraga, s'havia traslladat a Saragossa. Però la sublevació del Principat el va fer espantar i va manar, el dimecres dia 25 de febrer de 1461, que deixessin anar de la presó de Morella son fill Carles, primogènit d'Aragó i de Sicília. La notícia no arribà a Barcelona fins al cap de dos dies, dimecres 27 de febrer. Carles va sortir de la presó de Morella el diumenge dia 1 de març de 1461.

Al cap de cinc dies, el divendres dia 6 de març, la ciutat de Barcelona va elegir quatre missatgers amb l'encàrrec d'anar a trobar

mesura fou reunir el Parlament General del Principat a la casa de la Diputació del General, on feren l'elecció de quaranta-cinc ambaixadors, els quals, amb els quinze que ja havien estat elegits per les Corts, havien d'aconseguir la llibertat del Príncep (*de entendre en lo desliurament e liberació del senyor príncep, lo qual lo senyor rey tenia pres*). I no van perdre temps, els diputats. El dimecres 4 de febrer van proveir l'ofici de bombarder del General, designació que va recaure en Bertomeu Palol, coure de professió *perquè hagués carrech de fer qualsevol bombardes, buçons, colobines e totes altres coses de coure que fossen necessàries al General*; i el diumenge 8 de febrer foren tretes les banderes reyal e la del General sobre lo portal principal de la casa de la Diputació per proseguir lo somatent contra los mals consellers del senyor rey. Davant d'aquesta situació, el governador, representant del rei al Principat, va fugir de Barcelona. Aquell mateix dia els diputats, acompanyats de vint-i-set persones del Parlament General feren posar estepes per la construcció de vint-i-quatre galeres, que s'ha de fer i armar dins les Drassanes per la defensa de les mars del dit Principat. I van decidir que cent homes armats custodiessin la Casa de la Diputació i tinguessin cura dels diputats que feien vaga de fam, i encara manaren que quaranta homes armats més guardessin els portals de Barcelona. El rei, que era a Lleida, i que havia enviat son fill, pres, a Morella, va fer com si no passés res. Els criats van preparar la taula de sopar, amb totes les viandes, però ell, la reina i l'Infant Ferran, d'incògnit, per una porta secreta de la muralla de Lleida,

El Palau Reial de Vilafranca del Penedès (s. XIII) actualment és la principal seu del VINSEUM. Fou l'indret on se signà la Concòrdia de Vilafranca el 21 de juny de 1461, on Carles de Viana era reconegut com a primogènit i lloctinent perpetu de Catalunya. © VINSEUM, Museu de les Cultures del Vi de Catalunya.

la senyora reina, que venia amb el Príncep des de Morella i que ja es trobaven a Tortosa, per tal de donar-li les gràcies pel treball que havia hagut per la alliberació del dit senyor príncep Carles. Però també tenien l'ordre de comunicar a la reina que no era benvinguda a Barcelona i que no entrés a la ciutat per anar a posar al palau, perquè *se'n porien seguir inconvenients, si sa senyoria entrava*. Per evitar que la reina ordenés de retenir Carles, la comissió va rebre l'ordre de no perdre de vista el Príncep i de no retornar a Barcelona sense ell. Ans que entrés Carles de Viana a la Ciutat Comtal, els diputats, enviaren una força armada a Molins de Rei, i abans de mitjanit del dia 11 de març, van detenir Galceran de Recasens, governador de Catalunya, el portaren a Barcelona i l'empresonaren. A partir d'aquell dia els diputats deixaren la casa de la Diputació i cessaren en la seva vaga de fam (*los deputats isqueren del conclavi de la casa de la Diputació on fins així no eren exit durant ·XX· dies e anaren a dinar i dormir a lurs cases*).

El dijous 12 de març (1461) a les quatre de la tarda, el príncep Carles entrava a Barcelona. Fou rebut amb gran festa i en olor de multituds. Des de Sant Boi de Llobregat fins a la ciutat, tot el camí era, a banda i banda, ple de ballesters i de gent armada amb llances i pavesos, i amb tota mena d'armes tant ofensives com defensives, amb els seus estendards, trompetes i tambors. Tos a una sola veu cridaven: *Karles primogènit d'Aragó e de Sicília, Déus te mantenga*. A les portes de Barcelona sortiren a rebre'l els diputats del General, l'arquebisbe de Tarragona, els bisbes de Barcelona i de Vic, els abats dels monestirs i convents, priors, canonges i altres eclesiàstics; i per part de l'estament militar o nobiliari, el comte de Prades, el vescomte d'Illa i molts altres nobles i cavallers i gentils homes, a més dels honorables ciutadans, artistes i menestrals. Carles va entrar pel portal de Sant Antoni, on l'esperaven dos mil homes armats. Al portal de l'Hospital de la Santa Creu hi havia aixecat un cadafal, i per Framenors fins al Born, i fins al carrer Montcada a la plaça de Cocorella anà a posar a casa de mossèn Francí Desplà. Al vespre Barcelona estava de festa i pels carrers es feren grans *alimares*.

Els diputats trameteren missatgers a Sicília comunicant la bona nova el 20 de març; però uns quants dies abans, els 16 de març, havien començat els judicis contra Galceran de Requesens i altres partidaris de la causa del rei: mossèn Guerau de Cervelló, mossèn Francí d'Erill, l'abat de Sant Quirç i l'abat d'Àger. El divendres 27 de març es va fer una crida per tota Barcelona per part del regent de veguer i per part del batlle, crida amb què s'instava a tothom a tenir armes a les portes de casa seva per estar a punt de sortir a defensar la ciutat en cas que *actuen els malfactors* i acabar amb la rebel·lió, bé reduint-los a presó o matant-los. També qualsevol bergant o pagès que sortís de Barcelona per fer cànem o llenya havia de sortir armat. Igualment manaven que tot gascó o castellà que no fos casat a Barcelona i que, per tant no tingués casa pròpia o llogada, havia d'abandonar la ciutat sota pena de mort.

La reina, en ser-li prohibida l'entrada a Barcelona, havia anat a residir a Vilafranca de Penedès, perquè era vila reial. Estant en aquesta població, el 28 de març, va tenir un ensurt, car un capellà de Terol, del seguici de la reina, Miquel Martines, es va colar a la cambra reial amb la intenció de requerir amor a la sobirana. Com que no va aconseguir-ho, va saltar per la finestra i es dislocà el peu. Fou detingut pels guardes de seguretat i mai més no se'n va saber res. A la reina li va arribar una ambaixada tramesa pel General de Catalunya i pel consell dels vint-i-set, el diumenge 5 d'abril, composta per l'abat de Poblet, mossèn Joan Sabastida i Tomàs Taquí de Perpinyà, per tal d'acabar de llimar les diferències que hi havia amb el rei per raons de la primogenitura. L'ambaixada va retornar a Barcelona el dimarts 21 d'abril. Els diputats reberen sis missatgers de València, que havien entrat a Barcelona, després de dinar, el dilluns dia 4 de maig, els quals portaven noves d'adhesió del regne de València, ara sí, a la causa del Principat i del Príncep, cosa de què no havien volgut saber res quan el Príncep estava empresonat i els diputats del General els havien demanat la seva adhesió a la causa. I el dimecres dia 6 de maig feren cap a Barcelona dos missatgers del rei Joan II, Joan de Cardona i Diego de Ribera, que venien al senyor primogènit e als diputats del General.

Muerte del principe de Viana, de Vicente Poveda y Juan (1887) © Museo Nacional del Prado, Madrid.

La reina, Joana Enríquez, després d'haver rebut l'ambaixada dels prohoms barcelonesos, se'n va anar a Saragossa, potser a comunicar al seu marit el motiu d'aquella ambaixada o potser perquè hi havia d'anar, encara que hom s'inclina més per la primera raó. L'ambaixada havia tingut lloc a primeries d'abril. Per tant, havia tingut temps, sobrat, d'anar a l'Aragó, i això és el que va fer. La resposta delia els consellers i el Consell dels Vint-i-set, i per això enviaren, a Saragossa, el notari Joan Brujó a trobar la reina perquè aquesta li transmetés la resposta del rei, ja que l'afer no deixava de ser important per als interessos del príncep Carles i de Catalunya. La reina, en lloc de donar la resposta al notari Joan Brujó, va preferir donar-la ella mateixa als consellers i diputats. Per això, a primers de maig tornava cap a Catalunya, no amb el rei, car pensem que aquest tenia raons més que sobrades per no venir. Els diputats i el Consell dels Vint-i-set, assabentats del viatge, hi feren anar el reverend prior de Catalunya, mossèn Arnau de Vilademanys, i mossèn Jaume Ros com a missatgers per a rebre-la. Però la reina no era ben vista pels catalans, perquè la consideraven instigadora de tot l'afer, car ella, i amb raó, defensava els possibles drets de son fill Ferran. No és gens estrany que, el dimarts 26 de maig de 1461, la reina, que era a prop de Terrassa, hi volgués entrar per a dinar. Però la vila li va tancar la porta, mentre les campanes començaren a repicar, tocant a sometent. A la reina no li quedà cap més remei que anar a dinar a Caldes. En aquesta població, l'endemà, va rebre sis ambaixadors del General de Catalunya, perquè calia que la reina donés ja la resposta de la decisió del rei respecte a l'afer que havia protagonitzat amb son fill, el príncep Carles. El 28 de maig uns quants tornaren

a Barcelona i la resta es va quedar prop de la reina fins al dia 30. La resposta no la sabem, però no devia ser gaire favorable als interessos del Principat, i no gens convincent, perquè deixà intranquils els diputats i el Consell dels Vint-i-set. L'aire estava tan enrarit que la processó de Corpus, que s'havia de celebrar el dijous dia 4 de juny no es va fer, com tampoc no es feren els jocs i els entremesos que se solien representar *per rabó de la diferència que era entre los senyor rey e lo il·lustre senyor primogènit*. L'endemà de Corpus dia 5 de juny els diputats tornaren a enviar missatgers, aquesta vegada a Vilafranca de Penedès, on era la reina, *per tractar amb ella lo bonavenir del dit Principat, sobre certs capítols qui-s devien fermar entre lo senyor rey e la Terra*. Els ambaixadors van romandre a Vilafranca fins al dijous dia 11 de juny, dia que se'n tornaren a Barcelona, enduent-se els capítols sense fermar, i retornaren a Vilafranca el dimecres dia 17 de juny per veure si els fermava o no. Es desplegà tal activitat per veure si s'arribava a concòrdia que al cap de dos dies, el 19 de juny, l'abat de Poblet, mossèn Joan Sabastida i mossèn Joan Lull, com a procuradors del General, van anar a Vilafranca a veure la reina, que era la procuradora general del rei, perquè, per escrit, donés resposta al requeriment del General, que segons sembla havia assentit de paraula. I així fou, el 21 de juny, diumenge, es va fer la Concòrdia de Vilafranca entre el rei i la Terra. Cap al vespre els missatgers i els procuradors retornaren de Vilafranca amb els capítols de la concòrdia signats *e moch-se gran alegria per tota aquesta ciutat per la bona nova*. El príncep Carles, el primogènit del rei, anà immediatament a la Catedral a donar gràcies a Déu i fou acompanyat per una gernació que portaven torxes. Amb ell hi anaven els consellers de Barcelona i

els diputats del General. Les campanes començaren a repicar, *e foren tocats tots los senys majors e tots los altres senys e squeles e los òrgans majors e fou feta gran luminària per tota la Seu. E devallaren a la capella de Santa Eulàlia e cantaren el Te Deum Laudamus*, i es féu una gran processó entorn de la catedral. La festa va continuar l'endemà, el dilluns dia 22.

A partir d'aquell moment Carles actuà, per ser el primogènit i hereu del tron, com a lloctinent general del rei, i va jurar servir i tenir cura de les Constitucions i dels Capítols de Cort, dels privilegis de Barcelona i de totes i altres llibertats de la Terra. Aquest jurament el féu a l'altar major de la Seu, davant dels cavallers testimonis de l'acte. Com a aribut del seu càrrec i condició el príncep Carles anava davant de tothom amb l'espasa, la qual portava un escuder. Després de dinar va anar a oir vespres i armà cavaller el donzell Lluís d'Avinyó.

Calia enviar ambaixadors a Castella per a comunicar la nova situació de la Terra i pels fets de Navarra. Semblava que la pau era un fet i, per això, les tropes del General, que restaven a Lleida i a altres llocs, retornaren als seus llocs d'origen i de procedència i es dissolgué el sometent. El 10 de juliol entrà a Barcelona Joan de Beaumont, prior de Navarra, que sortia de la presó del castell de Xàtiva, on havia estat empresonat pel rei Joan II a la mateixa hora que va empresonar el

seu fill Carles, quan ambdós eren a Lleida. La festa del Corpus es va celebrar el divendres 17 de juliol de 1461.

Tot anava massa bé. El dimecres 23 de setembre de 1461, entre les tres i les quatre de la matinada, moria el príncep Carles de Viana. La crònica de Jaume Safont ho explica així:

Aquest die, entre les ·III· e les ·IIII· hores del mati, passà d'esta vida en la glòria del paradís la sancta ànima del il·lustrissimo senyor don Karles, primogènit d'Aragó e de Sicilia, lo qual fini sos dies en lo palau reyal major d'aquesta ciutat del mal de pleusulis. Monch-s'en grandíssim dol a Barchinona e per tot lo Principat de Cathalunya per la gran e bona amor que ell portava a tota la nació catalana qui-l havia tret de la presó e l'avien allunyat e separat de la furor e ira del senyor rey, son pare. Loat e beneyt sie lo nom de Déu a qui ha plagut separar tant sanct e virtuos senyor d'aquells qui tant l'amaven e volien.

En el llibre del Consell de Valls es troben anotacions de la participació de la companyia vallenca que va lluitar contra Joan II i a favor del Príncep de Viana. Quan el Príncep de Viana ja era mort, sempre que es fa referència a Carles de Viana, l'escriu vallenca anota *sant Carles*, com també consta en altres documentacions medievals forànies a la vila de Valls. ■

La capella del Santíssim o de les relíquies, a l'església del Monestir de Santa Maria de Poblet, conserva el que resta dels magnífics panteons dels Cardona, on foren dipositades les restes de Carles de Viana.